

ב

טעם חדש לאיסור חמץ בפסח

תעשה לך (שמות לד, יח) וכתוב בתריה את חג המצות תשמור, אלא הכי אוקמוה מאן דאכיל חמץ בפסח כמאן דפלח לעבודה זרה איהו, ת"ח כד נפקו ישראל ממצרים נפקו מרשו דלהון מרשו אחרא ממהווא רשו דאקרו חמץ כו', ועל דא אקרו עכו"ם הכי ודאי איהו רוא דיצר הרע וכו', ע"כ.

ובעל הטורים מצא סמך שחמץ דומה לאיסורי ע"ז בפרשה שלפנינו כאן: ושם אלהים אחרים כו' וסמין פסח לע"ז, לומר מה ע"ז אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא, אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואסור בכל שהוא, ע"כ. ומבואר שהדגיש שיש דמיון בין חמץ לע"ז בשתי הלכות אלו, שחמץ אסור בהנאה ואסור בכל שהוא כמו עבודה זרה.

ויסוד למה שכתב הוהר והבעה"ט מבואר בירושלמי הנ"ל שהיה דרכם להקטיר חמץ לע"ז. וכמו שכתב הרמב"ם במו"נ ח"ג פמ"ו וז"ל: בטעם איסור התורה כל המנחה וגו' לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו כו' ומפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם אלא שאור, והיו בוחרים להקריב הענינים המתוקים ומלכלכים [ומחלחלים] קרבניהם בדבש, כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך וכו', ע"כ.

קרבן פסח ונראה לבאר ענין זה על פי מה שאמרו במכילתא בקרא משכו וקחו לכם, משכו וביטול ע"ז ידיכם מע"ז והדבקו במצוה, ראה תר"ש פ"ב—תיט, משמו"ר פט"ז—ג: ושחטו אלהיהם של מצרים כמו ש"י הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם, עיישיה. וכן מבאר במינ"ש שם: צונו לשחוט כבש הפסח ולהוות דמו במצרים כו' לנקות עצמנו מן הדעות ההם ולפרסם שכנגדם. ובתו"ש שם פ"ב, ק"ג: שפסח מצרים בא על עון ע"ז. ולפי"ז מסתבר לומר כמו שהקרבת השה לקרבן כפי שביארו חז"ל והראשונים היתה המטרה לפרסם ביטול הע"ז של מצרים, אותו הטעם הוא באיסור אכילת שאור, שלקחה התורה את השאור שהיה מיוחד לקרבן לע"ז ואסרה אותו בימי הפסח כסמל של ע"ז וצוהה לבערו ואסרו באכילה והנאה ובבל יראה ובל ימצא, ומי ששומר פסח כהלכתו ונוהר אפילו במשהו חמץ, בזה הוא מפרסם אמנותו השלמה והתמימה בהש"ת, שהוא מתרחק מע"ז עד קצה האחרון.

ובדרך זו יש לבאר מה שאסרה התורה שאור גם בבל יראה ובל ימצא משא"כ בשאר איסורים מפני שהושהו לע"ז, ובע"ז אמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך, וכמו שיש בע"ז דין של שרפה, כמ"ש פסילי אלהיהם תשרפון באש (ראה בתר"ש וישלח פלאה—כג), כן בחמץ לריי אין ביעור חמץ אלא שרפה.

כן לפ"מ שהבאתי בתו"ש ח"א עמ' קנה ממכרשבי

דף ר"ב אות רמה. מובא לשון הירושלמי ע"ז פ"א ה"א, ירבעם כו' התחיל מפתה את ישראל כו' ע"ז וותרנית היא כו' התורה אמרה לא תזבח על חמץ דם זבחי ועבודה זרה אמרה: וקטר מחמץ תודה (עמוס ד), (וראה במשך חכמה מ"ש בביאור הירושלמי).

איסור בל יראה מדברי הירושלמי יש ללמוד טעם חדש מה שהתורה אסרה חמץ בלא ובל ימצא יראה ולא ימצא, כי לא מצינו בשום מקום ביאור, למה גשתנה איסור חמץ מכל האיסורים שבתורה שאין עליהם איסור כזה.

התוס' ושאר ראשונים בריש פסחים כתבו הטעם שהחמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבוא לאכלו, משום דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה ולכן לא דמי לשאר איסורין, עוד כתבו התוס': «אי נמי שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, החמירו חכמים לבדוק ולבערו, ע"כ. אמנם התוס' לא ביארו למה החמירה התורה בחמץ בבל יראה ובל ימצא, והר"ן בריש פסחים כתב: ואפשר עוד שמפני טעם זה החמירה תורה בו לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, ע"כ. אבל גם טעם זה קשה, שהרי הלאו דבל יראה ובל ימצא עובר כשיש לו חמץ ברשותו אפילו באופן שאין כלל הגזירה של שמא ישכח ויבוא לאכלו, ובעל כרחך צריך לומר שזה הוא בכלל חוקה, וכן עצם איסור של חמץ בפסח צריך לומר שהיא מצוה חוקית, שהרי על מצות מצה כתבה התורה הטעם (שמות יב, לט) כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתממה, וטעם זה מבואר בהגדה של פסח: מצה זו שאנו אוכלים על שום מה וכו', אבל מה טעם לאיסור חמץ שהחמירה התורה כל כך שאסור בבל יראה ובל ימצא ואסור בהנאה, וצריך שרפה ואסרו מדרבנן אפילו במשהו. כל אלה הענינים הרי אין להם שום קשר להטעם שיש במצות אכילת מצה, שהרי בפסח שני אמרו חמץ ומצה עמו בבית, ראה תר"ש ח"א במילואים עמ' רכד.

איסור חמץ ובגמרא יומא סז: ואת חקותי תשמרו, דברים שהשטן משיב עליהם ואלו הן חזיר וכו', ובתרי"כ אחרי פ"ג—י: שיצה"ר משיב עליהם ועכ"רם משיבין עליהם כגון אכילת בשר חזיר כו', ובתנחומא משפטים ז: מוסיף ובשר בחלב, וצ"ב למה לא מזכיר הלאו הראשון של איסורי אכילה (איסור גיד הנשה מפורש בתורה טעם איסורו, ולחד מ"ד בסיני נאסר אלא שנכתב במקומו) שנצטוו ישראל ביציאת מצרים איסור חמץ, שהוא ג"כ בכלל חוקה ועוד יותר חוק מחזיר ובשר בחלב שאסור לא רק באכילה אלא אפילו בבל יראה ובל ימצא, ואין שום טעם לאיסור זה. והנה מצאנו בזהר ח"ב קפב: כתיב אלהי מסכה לא